

Nekoč i sada.

Burne godine 1848. uzrujala se cijela Evropa. I malena Crna gora, koja je uvijek vrebala na zgodu, da se dokopa Boke Kotorske, držala je u prvi čas, da je nasto došlo vrijeme, da zauzme Boku, gdje je i prije na granici bilo neprestanih hrvanja između austrijskih i erzegovskih podanika. Vladika Petar II. međutim odvrća svoj narod od prvola u Boku. On dapače na molbu bana Jelačića, da bi pomogao sjedinjenju Dalmacije sa Hrvatskom i odvrću dva južna dalmatinska okruga od buntovničke namjere, savizivje skupštinu na Cetinju, gdje izradi ovaj proglas:

„Od vladike i svih Crnogoraca dragi pozdrav našoj braći od obje crkve Boke-ljima i Dubrovčanima.

Čujemo, da u ovom prevratu stvari u svijetu i do Vas dohode nekakvi pozivi i laskanja tudnjaca (naime iz Italije). I to znamo, da se Vaše skupine na različite partaje drobe, radi toga i mi, kako Vaša najbliža braća i najvješt dobročinitelji u svijetu, šaljeno Vam ovo obavještenje, kojijem Vam čisto dajemo na znanje. Prvo molimo Vas, kako našu braću, da sva druga namjerenja i pozive odbacite na stranu, a da budete srem i dušom priveni svojoj narodnosti i sasvijem vjerni i poslušni Jelačiću, svomu jedinomlemenu Banu od trojedne kraljevine, koji je pod krunom česarskom. Drugo, ako pak sačuđvaj Boku! pokazete se nevjerni svojem Banu i primite se tudnja, a svoje dobro odbacite, znadite čisto, mi ćemo postati Vaši zakleti neprijatelji, s nama će se mnogi valjasti junak od ta dva okruća sdružiti i krv će se izdajnička nemilice proliti i kuće izdajničke u pepeo razasuti. Vi znate, da se mi ne umijemo šaliti, no pazite dobro, što ćete raditi. Treće u slučaju napadanja kakvoga neprijatelja na Vas, mi smo u svaki čas gotovi Vama na pomoć priteći i za Vašu slobodu s Vama ujedno našu krv proliti. Tako znadete i da ste zdravo.

Cetinje 20. Maja g. 1848. u Crnoj gori.

Tako je bilo negda, a danas ?

Doživljaji Nijemca na putu iz Amerike u Europu.

Rat je nenadano buknuo; te snažno mnogo Nijemaca u Americi preko Oceana. Ti su ostali tada bez svakog saobraćaja sa materinskom zemljom — kô prognanici

u tudjem svijetu. A Engleska štampa trovala je protiv Nijemaca svakovrsnim lažima javno intinje: sirila vijesti o teskim njemačkim porazima; budila mržnju protiv njima nabiranjem tobožnjih okrutnih činova i nasilja. Engleski agenti pak i spijuni dali su se odmah na posao, da doznaju za svakog Nijemca u inozemstvu, te osobito u lukama i na svim parobrodima, što su putovali preko Oceana u Europu, vršila se najstrašnja spijunaža.

Evo kako priča jedan Nijemac svoje zgrade i nezgode iz Porto Alegra u Brazilju, pa sve do svoje domovine, kao da je, na koncu konca njegovo domoljublje ipak dovelo:

Kako i ostale tako je i mene zaletio rat preko mora, a da nijesam ni slutio, ni nadao se tako strašnome zaraćenju cijele Europe radi malene Srbije. Ko bi bio ni mislio, da će sve tako naglo pogorabiti za puske toliko milijuna Nijemaca, Austrijanaca, Rusa, Francuza, Engleza i drugih još naroda, i da će bez milosti, i predomisljenja klati na svaki način jedan drugoga najvrijetiji narodi svijeta?

U Brazilju rasirili su Englezi glas, da su Nijemci u Berlinu ubili brazilskog poslanika. To je dalo povoda strašnim demonstracijama i pod našim konzulatom u Porto Alegra. Da nije došao na vrijeme telegram iz Buenos-Airesa, da je zla glasina bez svakog temelja, te da nije giretko vojništvo u zaštitu konzulata, bila bi svjetlana cijelu zgradu razvalila, a našeg poslanika linčovala.

Početkom novembra, valjda da se informira o broju njemačkih državljana, koji su htjeli odazvati se mobilizaciji njemačke vojske, objelodanila je Engleska oglas, da dozvoljuje njemačkim rezervistima, neka otputuju po 50 svakim talijanskim parobrodom, koji se vraćao u Europu. Prijavi se silno mnoštvo nas Nijemaca, jer smo svi nastojali da se čim prije ukrcamo. Ali se engleska vlada samo igrala našim nadama, te već treći dan opozvala svoju dozvolu.

Ja nijesam ipak izgubio nade da ću se kako tako domoći evropskih obala Atlantskog Oceana. Od brazilskih oblasti isposlova sam putovnicem glaseću na moje pravo ime, te sam otišao 17. decembra iz Buenos-Airesa za Italiju. Talijanski parobrod „Princepe di Udine“ vozio nas je 8 dana ploveci i ljuljajući se između mora i neba. Sve je bilo u redu dok nije morao parobrod unići u Gibraltar. Nije mi hasnilo što su mi karte u redu, litio sam se obratiti na brazilskog konzula u Gibraltaru, proseo sam talijanskog kapetana —

sve ali uzalud jer me dva krepka mornara pograbili, i odvedoše me sa broda na kraj. I našao sam se u par hipova od talijanskog neutralnog broda, na engleskom teritoriju.

Mene i osamnaestoricu drugih povelu su u tvrdjavu, gdje smo našli i one zemljake, koji su bili otputovali na englesku vjeru prama onoj trodnevnoj dozvoli. Ipak takve putnike je engleska vlada pustila kasnije, da proslijede put u Nijemacima, da ne prekriši ugovora sa talijanskom vladom, koji je intervenirala radi svoje časti.

Isto bio je sa mnom uapsen i njemački časnik, koji je bio sve učinio, da ga ne prepoznaju: Otputovao je iz New-Yorka u Montevideo, obrišao si brađu, preobukao se da nije bio više ni sebi podoban. Ali ipak kada smo stigli u Gibraltar, bio je odmah prepoznat i identificiran na temelju fotografija, što su o njemu istim parobrodom stigle i prikazivale ga sa brodom i bez brađe, sa klokbom i bez njega. Osobito razine elegantne dame na svim brodovima preko atlantika nastoje, da se upoznaju i da lukavo ispitaju putnike od kuda su i kamo idu. A te fine gospođe nijesu drugo nego engleske spijunke.

Ne mogu se potužiti ni radi hrane, ni radi stana i postupanja sa mnom u Gibraltaru. Puno gore bilo je u Engleskoj, kamo su nas za nekoliko dana otpremili. Tu smo upoznali, što znači englesko zarobljenstvo. Stražila nas stroga straža; u tjesnim stovima starog broda, koji je bio izgubljen od štakora i vrvio ovom gamadi nijesmo imali ni prostora, ni svjetla, ni zraka. Tresla nas kruta zima, kojaju smo bili prepusteni polnođjevini i polugladni. Često su nas prebacili s jednog broda na drugi. Došli smo u Englesku na „Audaniji“, pa zatvorili nas na „Canada“, te se usidrihli blizu Isle of Wight zadnji u drugom redu mnogih drugih brodova, koji su služili za istu svrhu. Na jednom od njih, „Toskani“, umrlo je u jednoj sedmici 26 njih.

Kasnije uslijed intervencije američkih Sjedinjenih Država na našu pomoć, prevezli su nas morem (jednu hiljadu njih) u Bristol pod pratnjom dvih torpednjaca) Brodili smo jako pogibelnom zonom, te nam je prijetila pogiblja, da nas vlastite podmornice potope. Nadali smo se bojevima, a našli smo u novom suzanjstvu na „Saksoniji“ puno gorega. Nije moguće govoriti čovjeka mučiti, nego kako se nas u svemu i uvijek zlostavljalo. Ne ću ni da mislim, ni da opisujem onih strašnih mrzilih noći. Svakim vremenom morali smo

na kuvertu od broda po mornarsku. N vode nijesmo dobivali koliko je trebalo. Časa vodene kave, komadić kruha, par krumpira i unča margarine, te komadić tvrdog mesa, što se u ogromnoj kotlini kuhao — to je bila naša dozna hrana. Nekoliko puta izvadila se iz mrake kotline mrcina skupa kuhanoj misa ili štakora. Skoro svi zarobljenici oboljeli su jednog dana radi otrovne hrane. U kantini moglo se dobiti srela i sira, ali kruha ne. Komandant Saksonije Gane (?) i njegov porušnik Lalombor postupali su s nama upravo okrutno sa bičem u ruci.

Naše se je stanje 20. aprila promijenilo; veselo smo se rastavili od „Saksonije“ i bili praćeni preko cijele Engleske u Škotsku. O načinu življenja tamo ne smijemo se nimalo potužiti. Barake, hrana, postupak sve je bilo dobro. A društvo nada sve bilo je zanimivo, ta nije se trpjelo od dosade. Upoznao sam se sa ljudima iz Emdena, Mainza i Blüchera, ratnim zarobljenicima iz Neuve-Chapelle i iz svih krajeva svijeta. Ali ipak volio sam i to društvo ostaviti. Kusao sam sreću i lijepe posrećio mi se. Pod večer preskočio sam plot zarobljeničkog tabora. Sa svojim kovečićem u ruci šujao sam se uz zidove i živice, te koracajući kao da me vite nose stigao sam do bližnje željezničke stanice. Čekao sam dok stigne kasni vlak za London, uzeo sam kartu prvog razreda, te ulazio u jedan kupa, gdje sam imao jupače za suputnika engleskog časnika. Stigao sam u London tek kasnim jutrom.

Podijelio mi

je novčanu pomoć; brzojavilo se na moju firmu u Brazilju, a ta me iznenadila brzojavnom pošiljkom od 600 maraka i nudjalo mi se kartu za Porto Alegre. Ali ja sam bio drugog mnijenja, te sam išao tražiti si putnu kartu za Italiju. Preko Holandije nije se moglo. Morao sam uzeti kartu iz Londona za Genovu preko Francuske. Na francuskom konzulatu učinili su mi putnicu prama onoj braziljanskoj, te sve karte natanko pregledali i providjeli pečatom i moju fotografiju.

Nijesam više mario za nijednu stvar okolo mene, na buku i viku pućine po londonskim ulicama, koja je dirjala graju protiv Nijemaca radi Lusitanije i radi navale njemačkih Zeppelinja na London. Bio sam srećan, lišen suzanjstva, slobodno mogao sam putovati u svoju domovinu, te ići da ju hranim i da krv za nju lijem.

Radi svoje solidnosti veoma dobro poznato skladište postola tvrdke

Alfred Fränkl

kom. društvo ul. Sergia 14 (ugao ul. Albazija)

snabdijevano je od danas sa novom, sortiranom robom,

1 to:

Box-postole za teške poslove 24 K, Box (telefi) sa 5 cm visokim potplatom 30 K, Prima Box (telefi) Derby-kroj za planinare 34 K, Chevèrò-postole na elastičku za gospodu časnike 26 K 50 h, Chevèrò-planinarski Derby-kroj 28 K 50 h, isto prve vrsti 30 K, postole za dame pariškog kroja od 18 K 50 h do 24 K 50 h.

Za nekoliko dana prispjet će postole za teške poslove po 22 K 50 h.